

та підписання договорів не є випадковим. Найбільшою популярністю користувались (особливо під час та після завершення Другої світової війни, в періоди політичної нестабільності) ті європейські міста, що належать до держав, що є постійно нейтральними або мали на той час нейтральний статус.

У свою чергу, європейське право, можна сказати, постає, виникає з міжнародного права. Цей процес відбувався поступово та був викликаний тим, що відмінності в нормах національних правових систем час від часу дуже серйозно ускладнювали й досі ускладнюють міждержавне співробітництво. Впродовж всього ХХ століття відбувався процес пошуку оптимальних шляхів міждержавної координації правової політики, наближення й уніфікації національних систем законодавства різних держав. Під завісу ХХ століття всі ці пошуки все ж привели до певного результату. З одного боку, можна розглядати наближення та уніфікацію систем законодавства різних держав як одну із складових все-світнього інтеграційного процесу, що в останні роки стрімко розширюється як щодо предметної сфери, так і за способами, які використовують держави для створення єдинообразних норм. Але з іншого боку, тільки в Європі цей процес має такі масштаби і результати, які спроможні привести до видокремлення в майбутньому нової загальноєвропейської правової системи.

Література

1. Анцупова Т.А. К проблеме определения понятия «Европейское право» // Актуальні проблеми держави і права. – О.: Юрид. літ., 2005. – Вип. 24. – С. 81-87.
2. Европейское международное право: Учебник / Отв. ред. Ю. М. Колосов, Э. С. Кривчикова, П. В. Саваськов. – М.: Междунар. отношения, 2005. – 408 с.
3. Новости от 5.05.2006 // <http://www.coe.int>
4. Бахин С. В. Субправо (междунар. своды униф. контракт. права). – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. – 311 с.
5. Ковлер А.И. Проблемы международного права в решениях Европейского Суда по правам человека: Международная правосубъектность индивида и иммунитет государства // Российский ежегодник международного права, 2003. – СПб.: Россия-Нева, 2003. – С. 299-306.

УДК 341.174(4):316.48

М. А. Дамірлі

ОСОБЛИВОСТІ, РІЗНОВИДИ ТА ПРАВОВІ СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ)

1. Чи дійсно інтеграція виключає конфлікти?

Інтеграція за визначенням передбачає узгодження інтересів різних держав і соціальних груп, їх солідарність (яка є протилежністю конфлікту), соціальне партнерство (а не суперництво), в основі якого лежить компроміс, взаємовигідні вчинки. З усією очевидністю саме подібна природа інтеграції створює ілюзію відносно того, що конфлікти в умовах інтеграції виключається.

Отже, чи дійсно інтеграція виключає конфлікти?

Відповідаючи на дане запитання, слід відзначити, що сучасним реаліям соціальних процесів найбільш адекватна конфліктологічна парадигма, котра на противагу «рівноважній» парадигмі заснована на наявності різних соціальних змін, суперечностей, розходжень. Згідно з даною парадигмою конфлікти характерні для будь-якого суспільства, створення безконфліктного суспільства неможливо в принципі. Суть даної парадигми образно висловив відомий німецький вчений Р. Дарендорф: «Дивною є не відсутність конфліктів у будь-якій сфері життя суспільства, а їх відсутність» [1].

З цієї позиції інтеграційні співтовариства не є винятками. Дійсно, досвід Європейського Союзу переконливо свідчить про те, що і в умовах успішної інтеграції конфлікти неминучі. Інтеграція – це динамічний і поступовий процес, котрий починає розвиватися спочатку в одних сферах життя, а потім поступово охоплює інші. Така «ланцюгова» реакція поширюється вшир і вглиб. Даний процес не може розвиватися без боротьби і суперечностей. Боротьба за лідерство, владу і престиж, за ресурси життєзабезпечення (котрі обмежені), міжкультурні, міжконфесійні розходження, суперечності між центром і периферією, екологією та економічним зростанням не вдається усунути і в процесі інтеграції. Річ у тім, що кожен з учасників співробітництва навіть і в рамках інтеграції має за мету найчастіше свої власні, національні (забезпечення суверенітету, безпеки, правопорядку, економічного розвитку і т. ін.), а не спільні цілі та інтереси. «Співробітництво ж стає можливим і необхідним завдяки тому, що забезпечення устремлінь одного виявляється досяжним тільки лиш через задоволення деяких нужд, потреб, амбіцій іншого» [2].

Більш того, в умовах інтеграції поряд з конфліктами, властивими для будь-якого суспільства, з'являються нові, раніше не відомі конфлікти, викликані самою інтеграцією. Такими в рамках Європейського Союзу, в особливості, є конфлікти між спільним ринком та економічними інтересами держав, між наднаціональною і національними владами.

Відповідно до конфліктологічної парадигми, конфлікт визнається не лише неминучим, але й одним із стрижневих моментів соціального процесу. За зауваженням Р. Дарендорфа, «саме в конфлікті знаходиться творче ядро усяких співтовариств і можливість свободи, а також виклик раціональному оволодінню і контролю над соціальними проблемами» [3]. Отож, у самому конфлікті закладений стимул до появи механізмів для підтримання стійкого стану системи. Конструктивні конфлікти в умовах інтеграції здатні виконувати роль засобу стабілізації, стимулятора прогресу, фактору вдосконалення суспільних відносин та інститутів. Тому основне завдання полягає не у виключенні конфліктів як таких, а в їх викоріненні, а в науковому плані – у виробленні рекомендацій з обмеження негативних і використання позитивних функцій конфліктів.

Таким чином, конфлікти у рамках інтеграційних об'єднань не виключені; більш того, з'являються нові конфлікти, викликані самою інтеграцією, які часом носять конструктивний характер.

2. Особливості конфліктів в умовах інтеграції

Незважаючи на те, що конфлікти існують у будь-якому суспільстві, їх роль у різних суспільства неоднакова. Сама природа інтеграції накладає відбиток на конфлікти, які виникають у житті інтеграційного об'єднання. Специфіка інтеграції надає їм ряд характерних особливостей.

1. Джерелом конфліктів в умовах інтеграції є нерівність держав-членів і різних соціальних груп у соціально-економічному, соціально-політичному, духовно-культурному та ін. відношенні.

Конфлікти в умовах інтеграції виникають звичайно на основі проблем, нерідко пов'язаних з дефіцитом чи недосконалістю права, оскільки якщо не всі, то більшість інтеграційних заходів знаходять своє оформлення саме у правових нормах, реалізуються посередництвом видання норм права і мають пряме відношення до правових інститутів.

Істотну роль відіграє також належність держав-членів Європейського Союзу до різних правових традицій, сімей. Відомо, що значна кількість проектів у рамках Європейського Союзу була негативно сприйнята країнами, які належать до англосаксонської правової традиції (Велика Британія та Ірландія).

2. Інтеграція спрямована на підтримання безконфліктних відносин між елементами системи, виступає передумовою безконфліктного існування цієї системи, хоча конфлікти, як уже зазначалось, є неминучими і за таких умов. У рамках інтеграційного об'єднання свідомість і поведінка кожного із суб'єктів-учасників інтеграції із самого початку націлені на запобігання чи мінімізацію конфліктів між ними.

Оскільки інтеграція – це фактично угода в результаті збігу думок усіх сторін, остільки дихотомія «конфлікт – згода», характерна для більшості видів конфлікту, в інтеграції замінюється трихотомією «згода – конфлікт – згода» (або «консенсус – диссенсус – консенсус»).

3. Вищезазначеною обставиною зумовлена також інша особливість конфліктів в умовах інтеграції – це їх понижена частота в порівнянні з конфліктами в інших суспільствах.

4. В інтеграційному об'єднанні хоча і виникає безліч конфліктів, вони вирішуються у більшості випадків конструктивним шляхом. Конфлікти в умовах інтеграції вирішуються, у принципі, досить легко, особливо якщо для цього в організаційних і політичних структурах взаємодії створені необхідні процедури та механізми.

3. Основні різновиди і форми прояву конфліктів в умовах інтеграції

Беручи до уваги складність і багатошаровість сфер, охоплених європейським інтеграційним процесом, класифікація конфліктів, які виникають у ньому, не може не бути багатомірною. Наприклад, у залежності від сфери життєдіяльності суспільства можна розмежовувати економічні, політичні, соціальні (у вузькому розумінні), духовно-культурні, етнічні та ін. конфлікти. За типом ієрархії відносин між суб'єктами конфлікту – вертикальні (конфлікти між наднаціональною і національними владами, між центром і периферіями, між єдиним внутрішнім ринком і економічними інтересами держав-членів і т. ін.) та

горизонтальні конфлікти (між різними інтересами держав-членів та різноманітних соціальних груп). За сферою поширення – внутрішні й зовнішні конфлікти. У залежності від зв'язку за своїм походженням з інтеграцією – конфлікти, властиві для будь-якого суспільства, і конфлікти, спричинені безпосередньо інтеграцією. За характером предмета конфлікту – конфлікти інтересів, конфлікти цінностей та ін.

Аналіз практики Європейського Союзу дозволяє виділити такі, найбільш гострі конфлікти, які спостерігаються в рамках даного інтеграційного об'єднання.

Це, передусім, конфлікти між ідеєю «єдиної Європи» та концепцією суверенної держави, між наднаціональною та національними владами. В умовах європейської інтеграції відбувається певна ерозія суверенітету держав-членів, котрі передають (делегують) інтеграційному об'єднанню частину своїх суверенних прав. Не буде перебільшенням сказати, що вся історія європейської інтеграції – це історія поступового делегування суверенних прав держав-членів наднаціональній владі Союзу. Річ у тім, що поглиблення інтеграції вимагає подальшого обмеження суверенітету держав-членів. У Союзі досі відсутня єдина думка з питань делегування суверенітету та створення єдиної політичної структури. Вказана проблема викликає напружену боротьбу між прихильниками (Франція, ФРН, Бельгія, Нідерланди) та супротивниками (Велика Британія, Ірландія, Австрія) більш глибокої інтеграції.

По-друге, це конфлікти між єдиним внутрішнім ринком та економічними інтересами держав-членів. Умови Договору про Європейський Союз виключають можливість країн-членів здійснювати гнучку макроекономічну політику, багато питань якої є прерогативою Союзу. Необхідність досягнення консенсусу з даних питань між державами-членами ще більше підсилює суперечності між кредитно-фінансовою політикою Союзу та бюджетними політиками окремих країн-членів.

По-третє, це конфлікти, пов'язані із зовнішньополітичними питаннями. В Європейському Союзі поки ще не розв'язана проблема політичної уніфікації, не визначена його політична природа. З одного боку, Європейський Союз не оформився як єдиний політичний союз, не є державою, суб'єктом, здатним виразити політичну волю від імені всього Союзу, а з іншого – держави-члени не бажають розлучатися зі своїми суверенними правами у сфері другої опори (спільна зовнішня політика та політика безпеки), провідні країни не готові позбутися свого впливу на міжнародній арені.

Розколи і суперечності між державами-членами найчастіше виникають саме з питань зовнішньої політики Союзу, де досягти згоди не завжди вдається. Зокрема, «Іракська криза» викликала серйозний розкол між державами-членами. Деякі з них (Франція, Німеччина та ін.) виступали проти воєнної операції в Іраку без санкції ООН, а інші (Велика Британія, Іспанія, Польща та ін.) активно підтримували США. При цьому, в порушення положень Договору про Європейський Союз, держави-члени не здійснили узгодження своїх позицій і не змогли виробити спільну політичну позицію в рамках Союзу.

По-четверте, це конфлікти, пов'язані з масовою імміграцією в країни Європейського Союзу. Масова імміграція підриває соціальні гарантії населення і викликає невдоволення серед корінних жителів європейських країн. В Європі з її мільйонними анклавними мусульманських емігрантів залишається відкритим питання їх інтеграції в суспільство і культуру цих країн. Криза «передмість» у Франції в жовтні – листопаді 2005 р. і жовтні 2006 р. підтвердила, з одного боку, відсутність бажання, а інколи здатності до інтеграції у самих іммігрантів, а з іншого – ігнорування їх національно-культурної специфіки, складність збереження ідентичності європейських держав на фоні широкомасштабної імміграції, багатоманітності культур, традицій, віросповідань. Ця криза також продемонструвала нагальну необхідність нових моделей інтеграції іммігрантів та їх адаптації до іншого цивілізаційного середовища [4].

До зазначених проблем у зв'язку з розширенням кордонів Європейського Союзу додаються нові. Це, по-перше, зростання культурної та мовної різноманітності. За таких умов не завжди вдається реалізувати офіційний девіз Європейського Союзу – «Єдність у багатоманітності», який підкреслює обидві грані інтеграційного процесу: з одного боку, прагнення до уніфікації там, де це необхідно, з іншого – бажання зберегти при цьому власну самобутність, історичні традиції і культуру кожного з європейських народів. По-друге, це труднощі узгодження інтересів «старих» та «нових» держав-членів, котрі в політичному і соціально-економічному плані перебувають на різних ступенях розвитку. По-третє, розширення кордонів Європейського союзу супроводжується процесами фрагментації, в умовах яких складніше досягати консенсуса. Всі ці проблеми з часом стануть гальмом у забезпеченні працездатності Європейського Союзу.

4. Способи подолання конфліктів в умовах інтеграції

Оскільки інтеграція – це фактично угода в результаті збігу думок усіх сторін, оскільки вона сама виступає як один із способів розв'язання конфліктів між цими сторонами. Протистояння конфліктам пов'язано із самою природою європейського інтеграційного об'єднання, котре і є варіантом інституціоналізації відносин, де утворюються постійні форми і механізми взаємодії держав-членів, які перешкоджають виникненню конфлікту, допомагають вирішувати спірні питання. Сильною стороною інтеграції є також і наявність більш-менш чітких правил та процедур регулювання конфліктів. При цьому основним методом виступає метод переконання.

Оскільки, як вже було зазначено вище, інтеграційні заходи знаходять своє втілення саме у правових нормах, реалізуються посередництвом видання норм права та мають пряме відношення до правових інститутів, оскільки важливу роль при запобіганні та вирішенні конфліктів відіграють правові інструменти. На сьогодні специфічним правовим способом запобігання і подолання конфліктів у рамках Європейського Союзу виступає повсюдне чітке дотримання загальних принципів права, особливо принципів субсидіарності, пропорційності та поваги національної індивідуальності держав-членів. Для вирішення юридичних конфліктів функціонує Суд Європейських Співтовариств.

На мій погляд, важливими правовими засобами запобігання та подолання конфліктів у рамках Європейського Союзу можуть стати також запровадження додаткових правових механізмів, які передбачають регулювання нормами права будь-яких відносин між державами-членами, зведення принципів недискримінації і терпимості в ранг загальних принципів права, виключення соціальної дискримінації і заборона підкреслення відмінностей між державами-членами, окремих соціальних груп, будь-яких переваг одного над іншими. Адже джерелом конфлікту в умовах інтеграції, в основному, є нерівність.

Серед інших важливих способів запобігання та подолання конфліктів в рамках Європейського Союзу можна вказати такі:

- створення ефективних національних інститутів;
- демократизація суспільного життя на європейському рівні й посилення прозорості в роботі інститутів та органів Європейського Союзу;
- демократизація відносин між державами;
- всебічне розширення спілкування між народами Союзу та ін.

Європейський Союз майбутнього може бути стабільним за умови прискореного росту менш розвинених країн. Також необхідне усвідомлення довгострокових інтересів, поява суб'єкта, здатного виразити загальну політичну волю всього Союзу.

Література

1. Цит. за: Усатый Н.Н. Современные актуальные проблемы конфликтологии // Вопросы гуманитарных наук. – 2006. – № 2. – С. 86.
2. Кареев Д.В. Типология конфликтов как исследовательская проблема // Личность. Культура. Общество. – М., 2004. – Вып. 4. – С. 45.
3. Цит. за: Дмитриев А.В. Конфликтология. – М., 2001. – С. 27.
4. Рубинский Ю. Франция: конфликт цивилизаций или кризис моделей? // Современная Европа. – 2006. – № 1. – С. 49-60.

УДК 340.116(477):341.174(4)

О. С. Олійник

ІНТЕГРАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Позначення європейської інтеграції зовнішньополітичним курсом України вимагає приведення національної правової системи у відповідність до положень Європейського Союзу. Правове обґрунтування і регламентація даного процесу здійснюється головним чином Угодою про партнерство та співробітництво між Україною і ЄС [1], Стратегією інтеграції України до ЄС [2], Законами України «Про концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [3], «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [4].